

نگارستان سخن

تصنیف:

ابوالخیر سید نورالحسن

مقدمه و تصحیح:

دکتر رحمان ذبیحی

استاد دانا ننگا ایلام

رحیم هادی انزاب ندید

انتشارات هاوار

۱۳۹۴

سرشناسه	: بهوپالی، نورالحسن بن محمد صدیق حسن
عنوان و نام پدیدآور	: نگارستان سخن / تصنیف ابوالخیر سیدنورالحسن ؛ مقدمه و تصحیح رحمان ذبیحی، رحیم هادی انداد جدید.
مشخصات نشر	: ایلام: هاوار، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۲۷۸ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۰۰۴-۸-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتاب حاضر تکمله‌ای است بر "تذکره شمع انجمن" تألیف سید محمد صدیق خان .
یادداشت	: کتابنامه .
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: شاعران ایرانی -- سرگذشتنامه
موضوع	: شاعران هندی (فارسی‌زبان) -- سرگذشتنامه
شناسه افزوده	: ذبیحی، رحمان، ۱۳۵۵ -، مصحح
شناسه افزوده	: هادی انداد جدید، رحیم، ۱۳۶۰ - مصحح
رده بندی کنگره	: IPIR ۳۵۴۲ ب/۸ ن ۹۴ ۱۳۹۴
رده بندی دیویی	: ۱۷۰۰۱۹۸
شماره	: ۳۹۰۱ ۳۸
کتابشناسی ملی	

ننوان کتاب: نگارستان سخن

مقدمه و تصحیح: دکتر رحمان ذبیحی، رحیم هادی انداد جدید

حروفچینی و صفحه‌آرایی: بهزاد اویسی

ناشر: انتشارات هاوار

طرح جلد: بهرامشاهی

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۷۰۰۰۰ ریال

سال چاپ: ۱۳۹۴

- ۷ - آزاد جهانگیرنگری ۲ - اشراق ۷
- ۷ - آیتی اصفهانی ۳ - اشکی دهلوی ۷
- ۷ - ابدال صفاهانی ۳ - اشرف الہ آبادی ۷
- ۷ - ابوالخیر (ابوسعید) ۳ - اعلی تورانی ۸
- ۷ - اجمل الہ آبادی ۴ - اعلی الہ آبادی ۸
- ۷ - احسان ۴ - افضل سرخسی ۹
- ۷ - احسنی ۴ - امانی (میرزا امان الله خان) ۹
- ۷ - احمد دهلوی ۵ - آفتاب طهرانی ۹
- ۷ - ادبی صفاهانی ۵ - امداد خیر آبادی ۹
- ۷ - ارشد گادرونی ۵ - ام کهنوی ۱۰
- ۷ - اسیر رازی ۵ - امیدی ری ۱۳
- ۷ - اسیر امیتهوی ۵ - انسخ پند ۱۴
- ۷ - انسی بخاری ۱۴ - بلیغ فرخ آبادی ۱۶
- ۷ - بهایی آملی ۱۶
- ۷ - باقر کاشانی ۱۴ - بیانی (شهاب الدین عبدالله) ۱۶
- ۷ - باقی تبریزی ۱۵ - بیانی (عبدالسلام) ۱۶
- ۷ - بدیعی سمرقندی ۱۵ - بی خبر کشمیری ۱۷
- ۷ - برهان ابرقوهی ۱۵ - بی غم بیراکی ۱۷
- ۷ - بسمل کاکوری ۱۶

حرف الباء الفارسی (=پ)

- ۲۲ جعفری تبریزی -
- ۲۳ جلال ورکانی -
- ۲۳ جلال یزدی (جلال الدین عضد) -
- ۲۳ جلالی اردستانی -
- ۲۳ جمال اصفهانی (جمال الدین عبدالرزاق) -
- ۲۳ جمیل فرخ آبادی -
- ۲۴ جناب (میر ابوطالب) -
- ۲۴ جوش پنجابی -
- ۲۴ جوهر لکهنوی -
- حرف الحاء المهمله (=ح):
- ۲۵ حبیب شیرازی -
- ۲۵ حاج سمرقندی -
- ۲۵ حاجی زایی -
- ۲۵ حالی پانی پتی -
- ۲۵ حامی -
- ۲۶ حریفی ساوجی -
- ۲۶ حزنی ترشیزی -
- ۲۶ حزینی استرآبادی -
- ۲۶ حزینی یزدی -
- ۲۶ حسامی خوارزمی -

- ۱۷ پور حسن -

حرف التاء:

- ۱۸ تابعی شیرازی -
- ۱۸ نائب پنجابی -
- ۱۸ تسلیمی کاشی -
- ۱۸ تشنه جبری -
- ۱۹ تفته سکندرآبادی -
- ۱۹ تقی ورکانی -
- ۱۹ تقی اصفهانی -
- ۱۹ توفیق -

حرف الثاء:

- ۲۰ شاقب تفرشی -
- ۲۰ نائب لکهنوی -
- ۲۲ ثنایی دملوی -

حرف جیم تازی (=ج):

- ۲۲ جامی لاهیجی -
- ۲۲ جاوید مازندرانی -
- ۲۲ جذبه کاشی -

حرف الدال المهمله (= د):

- ۲۷ حسن شاملو
- ۲۷ حسین هروی
- ۲۷ حسین شاه جهان پوری
- ۲۸ حشمتی
- ۲۸ حضوری
- ۲۸ حکیم لکهنوی
- ۲۸ حکمی اصفهانی
- ۲۹ حیدر درویش
- ۲۹ حیدر کلیچه هروی
- ۲۹ حیرت رامپوری
- ۳۰ حیرت اله آبادی
- ۳۰ خادم اصفهانی
- ۳۰ خالیدی هراتی
- ۳۰ خاور سیستانی
- ۳۱ خردی (مولانا خردی)
- ۳۱ خطابی (شاه اسماعیل صفوی)
- ۳۱ خورشید لکهنوی
- ۳۲ خوشگو
- ۳۲ خیالی کاشی
- ۳۲ داعی استرآبادی
- ۳۳ داعی اصفهانی
- ۳۳ دردی سمرقندی
- ۳۳ دعوی (رکن الدین)
- ۳۳ دقیقی سمرقندی

حرف الذال المعجمه (= ذ):

- ۳۳ ذکی صفی پوری

حرف راء المهمله (= ر):

- ۳۴ رابط امیتھوی
- ۳۵ راضی شوستری
- ۳۵ راضی رازی
- ۳۵ راضی گیلانی
- ۳۵ راغب تبریزی
- ۳۶ راغب اردبیلی
- ۳۶ رأفت
- ۳۶ رأفت رامپوری
- ۳۷ رحمت دهلوی
- ۳۷ رحیم

۴۲	 روشنی ہمدانی	۳۷	 رزین
۴۲	 رونقی ہمدانی	۳۷	 رسوا خراسانی
۴۲	 ربیعی کابلی	۳۸	 رشکی سبزواری
۴۳	 رؤیت رامپوری	۳۸	 رشید گادرونی
۴۳	 روی ماوراءالنہری	۳۸	 رشید(محمد)
۴۳	 رسوایی کشمیری	۳۸	 رشید(رشید وطواط)
۴۴	 رہایی خوانی	۳۹	 رشیدی زرگر
۴۴	 ریاضی	۳۹	 رضا جربادقانی
	حرف الزاء المعجمہ (=ز):	۳۹	 رضا
۴۴	 زلالی اورگنجی	۳۹	 رضا(میر محمد رضا)
۴۵	 بھری خیرآبادی	۴۰	 رضی اصفہانی
۴۵	 زینت لبنان	۴۰	 رضی نیشابوری
۴۵	 زینتی خرابادی	۴۰	 رضی شیعہ
۴۶	 زین خان کوکلناش	۴۰	 رفیع لبنانی
۴۶	 زین خان کوکہ	۴۰	 رفیع(میرزا محمد رفیع)
	حرف السين المهملة (=س):	۴۱	 رفیق اصفہانی
۴۶	 سابق	۴۱	 رفیقا اعلیٰ
۴۶	 ساحر کاکوری	۴۱	 رکن قمی(رکن الدین دعوی دار)
۴۷	 ساطع کشمیری	۴۱	 روح قزوینی
۴۷	 سامع	۴۲	 روحانی سمرقندی

- ۴۷ سامی قزوینی - سیری (قاضی) ۵۴
- ۴۸ سبحانی ۵۵
- ۴۸ سپهری ۵۵
- ۴۸ سجاد مومانی حرف الشین معجمه (= ش):
- ۴۹ سبحانی اردستانی ۵۵
- ۴۹ سخا جونپوری ۵۵
- ۴۹ سرمدی اصفهانی ۵۶
- ۴۹ سراج فریدپوری ۵۶
- ۵۰ سرور لکهنوی (بندت لجهمی) ۵۶
- ۵۰ سرور لکهنوی (شیخ مراد علی) ۵۶
- سقا ۵۶
- ۵۱ سلطان ۵۷
- ۵۲ سلطان محمد ۵۹
- ۵۲ ستابی غزنوی ۵۹
- ۵۳ سودا ۵۹
- ۵۳ سوزنی سمرقندی ۶۰
- ۵۳ سیادت ۶۰
- ۵۳ سید گوالیاری ۶۰
- ۵۴ سیری خیرآبادی ۶۰
- ۵۴ سیری جربادقانی ۶۱
- شاکرا ظهوری ۵۵
- شاه بدخشی ۵۵
- شاه (شیخ شاه نظر) ۵۶
- شیون شاهجهان آبادی ۵۶
- شایق دهلوی ۵۶
- شایق جهانگیرنگری ۵۶
- شان ۵۶
- شاهجهان ۵۷
- شایب ۵۹
- شجاع اصفهانی ۵۹
- شرر ۵۹
- شرف کرمانی ۶۰
- شرقی قزوینی ۶۰
- شریف طهرانی ۶۰
- شریف دهلوی ۶۰
- شریفی بلخی ۶۱

- ۶۱ - شریفی تبریزی ۶۵ - صابر دهلوی
- ۶۱ - شهابی قزوینی ۶۶ - صاحب استرآبادی
- ۶۱ - شعب خواناتساری ۶۶ - صادق
- ۶۱ - شغف قمی ۶۶ - صابی
- ۶۲ - شکیبی رازی ۶۶ - صبحی کشمیری
- ۶۲ - شمس جوینی ۶۷ - صبحی هروی
- ۶۲ - شمس خراسانی (طبع) ۶۷ - صدر نیشابوری
- ۶۲ - شمس گیلانی ۶۷ - صدقی
- ۶۳ - شمسی ۶۷ - صفیری دیلمی
- ۶۳ - شمسی بغدادی ۶۷ - صفیری قزوینی
- ۶۳ - شورش ۶۸ - شحی مازندرانی
- ۶۳ - شوق فریدآبادی ۶۸ - صوفی
- ۶۴ - شوکتی اصفهانی ۶۸ - صیرفی معانی
- ۶۴ - شهاب بخاری ۶۸ - صیقلی یزدی
- ۶۴ - شهید راجه پوری **حرف الضاد المعجمه (= ط)**
- ۶۴ - شیدا فریدآبادی ۶۹ - ضمیر دهلوی
- ۶۵ - شیدا دهلوی ۶۹ - ضیا (ضیاء الدین محمد صابری)
- ۶۵ - شیرین ۶۹ - ضیایی اردبیلی
- ۶۵ - شیرازی کولوالی ۶۹ - ضیغم رامپوری

حرف الصاد المهمله (= ص):

حرف الطاء المهمله (= ط):

- طالب ۷۰ - عارف ۷۵
- طالعی یزدی ۷۰ - عارف یزدی ۷۵
- طارم ۷۰ - عارفی شیرازی ۷۵
- طاهر ۷۱ - عارفی هروی ۷۵
- طاهر هروی ۷۱ - عاری صفاهانی ۷۶
- ظاهر ۷۱ - عاشقی عظیم آبادی ۷۶
- طبعی قزوینی ۷۱ - عالم هروی ۷۶
- طیب اصفهانی ۷۱ - عالمی جردی ۷۶
- طیب (میرزا عندلیب) ۷۲ - عالی دهلوی ۷۶
- طرزی شیرازی ۷۲ - عامی نهاوندی ۷۷
- طلحه مروزی ۷۲ - عباس (شاه عباس) ۷۷
- حرف الظاء المعجمه (=ظ): ۷۷ - عبایی ۷۷
- ظفر دهلوی ۷۲ - عبدالمسین ۷۷
- ظهوری شیرازی ۷۳ - عبدالمولی اصفهانی ۷۷
- ظهیرالدین لاهیجی ۷۳ - عبدالواسع غرجستانی ۷۸
- حرف العين المهمله (=ع): ۷۸ - عبدالوهاب معموری ۷۸
- عباد شاه جهان آبادی ۷۴ - عاکفی گیلانی ۷۸
- عاجز سبزواری ۷۴ - عبیدی جهانگیرنگری ۷۹
- عارف بخاری ۷۴ - عبیدی ۸۰
- عارف لاهوری ۷۴ - عتابی ۸۰

- ۸۰ - عذری تبریزی ۸۶ - علوی فراخانی
- ۸۱ - عزت (احمد علی خان بهادر) ۸۶ - علی نائب ۸۷ - عزتی ۸۱ - علی (شاه ابدال)
- ۸۱ - عزیزالدین شروانی ۸۷ - علی گیلانی ۸۱ - عذری ۸۷ - علمی (میر مرتضی)
- ۸۲ - عزیز (اعظم خان کوکه) ۸۷ - عماد کاتب قزوینی ۸۳ - عسجدی مروی ۸۷ - عمادالدین شیرازی
- ۸۳ - عشرتی ۸۸ - عمادی غزنوی ۸۳ - عشق (امام الدین) ۸۸ - عماره ۸۳ - عشق (میرزا عبدالله) ۸۸ - عمیق
- ۸۴ - عشقی کاشی ۸۸ - عینی اصفهانی ۸۴ - عشقی عظیم آبادی ۸۹ - عهدت شیرازی ۸۴ - عشقی خان ۸۹ - عهدی رثری
- ۸۴ - عصمت بخاری ۸۹ - عهدی خراسانی ۸۵ - عطاء الله رازی ۸۹ - عهدی قراگویی
- ۸۵ - عطار (شیخ فریدالدین) ۹۰ - عیدی اسیرخانی ۸۵ - عطایی طهرانی ۹۰ - عیسی لنگ
- ۸۶ - عطایی جونپوری ۸۶ - حرف الفین المهمله (=غ): ۸۶ - عظیم ۹۰ - غافل ۸۶ - علا خراسانی ۹۰ - غالب اصفهانی

۹۶	فانی	۹۱	غریب سبزواری
۹۶	فایض گیلانی	۹۱	غزالی انجدانی
۹۶	فایض نطنزی	۹۱	غضنفر کابلی
۹۶	فایق	۹۱	غضنفری
۹۶	فتح‌الله قزوینی	۹۱	غلام مصطفی اله‌آبادی
۹۷	فتوت	۹۲	غنی تفرشی
۹۷	فخر جرجانی	۹۲	غنی
۹۷	فخرالدین رازی	۹۲	غواصی یزدی
۹۷	فهمی استرآبادی	۹۳	غوثنی گجراتی
۹۸	فدایی لاهیجی	۹۳	غیاث نقشبند
۹۸	فدایی (میرزا سید احمد)	۹۳	غیاثی استرآبادی
۹۸	فدایی (اثر فایده)	۹۳	غیرت اصفهانی
۹۸	فرد بهواری		حرف الف:
۹۸	فروغ (میرزا محمد علم)	۹۴	فاتح میرزا رضی
۹۹	فروغی طهرانی	۹۴	فاخر بهبهانی
۹۹	فربیی طهرانی	۹۴	فارسی خجندی
۹۹	فرید کاتب	۹۴	فارغ صفاهانی
۹۹	فزونی سبزواری	۹۵	فارغی استرآبادی
۱۰۰	فزونی استرآبادی	۹۵	فارغی تبریزی
۱۰۰	فسونی	۹۵	فاروق

- ۱۰۰ - فصیح امیتهوی
- ۱۰۱ - فصیح یزدی
- ۱۰۱ - فصیحہ
- ۱۰۱ - فصیحی اردستانی
- ۱۰۲ - فضلی جبرادقانی
- ۱۰۲ - فضلی قزوینی
- ۱۰۲ - فضولی بغدادی
- ۱۰۲ - فضولی نجفی
- ۱۰۳ - فغان دهلوی
- ۱۰۳ - فغفور یزدی
- ۱۰۱ - فکری (غیاث الدین)
- ۱۰۳ - فکری (محمدرضا بیگ)
- ۱۰۴ - فکری (میرک خان)
- ۱۰۴ - فکاری سبزواری
- ۱۰۴ - فنایی (شیخ احمد)
- ۱۰۴ - فنایی مشہدی
- ۱۰۵ - فنایی جغتایی
- ۱۰۵ - فوتی یزدی
- ۱۰۵ - فوز لکهنوی
- ۱۰۶ - فہمی بہاری
- ۱۰۶ - فیض کاشی
- ۱۰۷ - فیروز کابلی
- **حرف القاف:**
- ۱۰۷ - فآنی طهرانی
- ۱۰۹ - قاسم علی طوسی
- ۱۰۹ - قاسمی مازندرانی
- ۱۰۹ - قبولی یزدی
- ۱۱۰ - قدرت
- ۱۱۰ - قدری شیرازی
- ۱۱۰ - قدری
- ۱۱۰ - ربی دماوندی
- ۱۱۰ - قفای فتحپوری
- ۱۱۱ - قعی (م. بیگ فشار)
- ۱۱۱ - قندی ماوراءالنہر
- ۱۱۱ - قوسی
- ۱۱۱ - قوسی طوسی
- ۱۱۲ - قیدی کرمانی
- **حرف الکاف:**
- ۱۱۲ - کاتب یزدی
- ۱۱۲ - کاتبی تبریزی

- ۱۱۲ - کامل کشمیری
- ۱۱۳ - کرمی کاشانی
- ۱۱۳ - کلامی اصفهانی
- ۱۱۳ - کلامی لاری
- ۱۱۳ - کلامی قعی
- ۱۱۳ - کلایی دکنی
- ۱۱۴ - کمال سبزواری
- ۱۱۴ - کمال گیلانی
- ۱۱۴ - کمالی نیشابوری
- ۱۱۲ - کوکب شیرازی
- ۱۱۵ - کوکب کشمیری
- ۱۱۵ - کیفی
- حرف الکاف فارسی (=گ):
- ۱۱۶ - گرامی اصفهانی
- ۱۱۶ - گلشن دهلوی
- حرف اللام:
- ۱۱۶ - لالی سبزواری
- ۱۱۷ - لسانی کاشی
- ۱۱۷ - لطفی نیشابوری
- ۱۱۷ - لطفی (میر لطفی)
- ۱۱۷ - لعلی بدخشی
- ۱۱۷ - لوایی سبزواری
- حرف المیم:
- ۱۱۸ - مالک دیلمی
- ۱۱۸ - مانی مشهدی
- ۱۱۸ - ماهری کشمیری
- ۱۱۸ - مایل دهلوی
- ۱۱۹ - مبتلا دهلوی
- ۱۱۹ - متین ال‌آبادی
- ۱۱۹ - مجد خوافی
- ۱۱۹ - جره نیشابوری
- ۱۲۰ - مجلسی رانی
- ۱۲۰ - مجید فزونی
- ۱۲۰ - محزون
- ۱۲۰ - محسن شیرازی
- ۱۲۰ - محسن کاشانی
- ۱۲۱ - محمد میرزا حکیم
- ۱۲۱ - محمد
- ۱۲۱ - محمد آملی
- ۱۲۱ - محمد گسکنی

۱۲۸	 مستغنی کشمیری	۱۲۱	 معنی دهلوی
۱۲۸	 مسیحا کاشی	۱۲۲	 محمود تبریزی
۱۲۹	 مسیحا سهارنبوری پانی پتی	۱۲۲	 محوی (محمد بیگ)
۱۲۹	 مشفقی کاشانی	۱۲۲	 مقصود کاشی
۱۲۹	 مشهدی قمی	۱۲۲	 مقصود تیرگر
۱۳۰	 مشفقی بخاری	۱۲۳	 محوی (میر محمود)
۱۳۰	 مصلح استرآبادی	۱۲۳	 محتى حصارى
۱۳۰	 مصور کاشی	۱۲۳	 محب بلگرامی
۱۳۰	 مضمون عظیم آبادی	۱۲۵	 مدامی بدخشی
۱۳۱	 مطلع (مطلع)	۱۲۰	 مذاقی اصفهانی
۱۳۱	 مهر کاشانی	۱۱	 مرتضی قلی بیگ
۱۳۱	 مظفر حوافی	۱۲۶	 مرتضی قلی خان شاملو
۱۳۱	 مظهر	۱۲۶	 میر مرتضی شیرازی
۱۳۱	 مظهري کشمیری	۱۲۶	 مرتضی سیستانی
۱۳۲	 معجز (محمد نظام)	۱۲۷	 مردمی مشهدی
۱۳۲	 معز یزدی	۱۲۷	 مرشد شیرازی
۱۳۲	 معزى هروی	۱۲۷	 مرادی استرآبادی
۱۳۲	 معنی جامی	۱۲۷	 مروی
۱۳۳	 معنی حیدرآبادی	۱۲۸	 مسرت شاهجهان پوری
۱۳۳	 مغربی تبریزی	۱۲۸	 مسعود قمی

۱۴۰	مفتون خیرآبادی	۱۳۳	منظری سمرقندی	۱۴۰
۱۴۱	مفتون کاکوری	۱۳۳	منصور هراتی	۱۴۱
۱۴۱	مفلح اصفهانی	۱۳۴	منعم حکاک شیرازی	۱۴۱
۱۴۱	میر مقبول قمی	۱۳۴	منعم دهلوی	۱۴۱
۱۴۱	مقصود قزوینی	۱۳۴	منوچهر خان	۱۴۱
۱۴۲	مقیم شیرازی	۱۳۴	منوچهری شصت کله	۱۴۲
۱۴۲	مقیم طهرانی	۱۳۵	موالی لاهوری	۱۴۲
۱۴۲	مکتبی شیرازی	۱۳۵	موجی قزوینی	۱۴۲
۱۴۲	ملکی تونی سرکافی	۱۳۵	موسوی مشهدی	۱۴۲
۱۴۲	ملهی	۱۳۶	موزون اکبرآبادی	۱۴۲
۱۴۳	ممتاز اونامی	۱۳۶	محمد حسن بلگرامی	۱۴۳
۱۴۳	ممتاز شیرازی	۱۳۶	مهری (سیا علی)	۱۴۳
۱۴۸	ممتاز (عبدالغنی)	۱۳۷	مهستی شجاع	۱۴۸
۱۴۸	ممنون مؤشمس آبادی	۱۳۷	مهمی	۱۴۸
۱۴۸	منجیک ترمذی	۱۳۷	میر غازی	۱۴۸
۱۴۹	منشور صفاهانی	۱۳۷	میکش دهلوی	۱۴۹
۱۴۹	منشی ادهم قزوینی	۱۳۷	میلی حصاری	۱۴۹
	منصف اصفهانی	۱۳۸	حرف النون:	
۱۴۹	منیر شکوه آبادی	۱۳۸	ناجی تبریزی	۱۴۹
۱۴۹	منور اورنگ آبادی	۱۴۰	نادرا تبریزی	۱۴۹

۱۵۴	نادر کشمیری	۱۵۰	نثار دهلوی (میرزا لطف الله)
۱۵۴	نادم گیلانی	۱۵۰	نثار دهلوی (میر نثار علی)
۱۵۵	ناسخ (ملا عباس)	۱۵۰	نثاری تونی
۱۵۵	ناصر بخاری	۱۵۰	نجاتی کرمانی
۱۵۵	ناصر خسرو اصفهانی	۱۵۰	نجاتی مشهدی
۱۵۵	ناصر ترمذی	۱۵۱	نجدی
۱۵۱	ناصر نجفی	۱۵۱	نجم قلی خان ایرانی
۱۵۱	ناصری مهنی	۱۵۶	نظام مشهدی
۱۵۱	ناطق اصفهانی	۱۵۶	نجیبا شیرازی
۱۵۲	ناطق ابیوردی	۱۵۶	نجیب الدین جربادقانی
۱۵۱	ناظم خان قمی	۱۵۷	نجیب (لطف الله بیگ)
۱۵۲	ناظم تبریزی	۱۵۷	نخل بخاری
۱۵۲	ناظم شیرازی	۱۵۷	ندایی شادری
۱۵۳	ناظم یزدی	۱۵۷	نرگسی (نظام الدین بلار)
۱۵۳	نافع کشمیری	۱۵۸	نرگسی مراغی
۱۵۳	ناکام مختاری	۱۵۸	نزهت دامغانی
۱۵۳	نامی طهرانی	۱۵۸	نسبت شوشتری
۱۵۴	نامی دهلوی	۱۵۸	نسیم استرآبادی
۱۵۴	نامی گیلانی	۱۵۹	نسیم (بوداق بیگ)
۱۵۴	نامی بهکری	۱۵۹	نسیم (مولوی نسیم الله)

۱۶۴		۱۵۹		نشأه تبریزی
۱۶۵		۱۵۹		نشای دهلوی
۱۶۵		۱۶۰		نصیب (آغا محمد)
۱۶۵		۱۶۰		نصیب اصفهانی
۱۶۵		۱۶۰		نصیبی رازی
۱۶۵		۱۶۱		نصیبی (امیر نوربخشی)
۱۶۶		۱۶۱		نصیرا اصفهانی
۱۶۶		۱۶۱		نصیرا طهرانی
۱۶۹		۱۶۱		نصیرا همدانی
۱۷۰		۱۶۲		نصیر تنکابنی
۱۷۳		۱۶۲		نصیر شیرازی
۱۷۳		۱۶۲		نصیر (میر ناصر علی)
۱۷۳		۱۶۲		نصیری گیلانی
۱۷۴		۱۶۳		نصیرالدین طوسی
۱۷۴		۱۶۳		نظام کلاغ
۱۷۴		۱۶۳		نظر شاه قومشی
۱۷۴		۱۶۳		نظمی اصفهانی
۱۷۵		۱۶۴		نظمی تبریزی
۱۷۵		۱۶۴		نعیم قزوینی
۱۷۵		۱۶۴		نعیم سمرقندی
				نعیم شیرازی
				نعیم قمی
				نقاش کاشانی
				نقیب سبزواری
				نگاهی بهبهانی
				نکبت اردبیلی
				نکبت شاه جهان آبادی
				نواب
				نواب (کلب علی خان بهادر)
				نور (نورالحسن)
				نوابی (ابیر علیشیر)
				نورالله اصفهانی
				نورس فروین
				نورس دماوندی
				نوروز علی بیگ تبریزی
				نوری اصفهانی
				نوری هروی
				نوری هرمزی
				نوری سفیدونی
				نوید (محمد حسین)

۱۷۵	- نویدی تربیتی	۱۸۱	- واله
۱۷۶	- نویدی نیشابوری	۱۸۲	- والهی هروی
۱۷۶	- نهانی	۱۸۲	- واهب اصفهانی
۱۷۷	- نیاز بریلوی	۱۸۲	- وحدت گیلانی
۱۷۷	- نیاز گجراتی	۱۸۲	- وحدت سهرندی
۱۷۷	- نیازی اصفهانی	۱۸۳	- وحشت بختیاری
۱۷۸	- نیازی بخاری	۱۸۳	- وحشت اردستانی
۱۷۸	- نیازی شوشتری	۱۸۳	- وحشی جوشقانی
۱۷۸	- نیکی نظری	۱۸۴	- وداعی هروی
حرف الواو:		۱۸۴	- وصفی هروی
۱۷۹	- واثق نجفی	۱۸۴	- و علی عراقی
۱۷۹	- واحد صفاهانی	۱۸۴	- وفای
۱۷۹	- واحد شیرازی	۱۸۵	- وفای
۱۸۰	- واحد تبریزی	۱۸۵	- وقاری
۱۸۰	- وارسته	۱۸۵	- وقوفی هروی
۱۸۰	- واصف (میرزا محمد امین)	۱۸۵	- وکیلی تفرشی
۱۸۰	- واصلی مروی (یا کابلی)	۱۸۵	- ولی قلی بیگ هروی
۱۸۱	- واقف	۱۸۶	- ولی هندی
۱۸۱	- واقف خلخالی	حرف الها:	
۱۸۱	- واقفی مشهدی	۱۸۶	- هاتف اصفهانی (سید احمد)

۱۸۷	هاتف قزوینی	۱۸۷	همت باقی
۱۸۷	هاتف اصفهانی (میرزا محمد)	۱۹۲	همت (شریفه بانو)
۱۸۷	هاتفی	۱۹۲	همت (میرزا برخوردار)
۱۸۷	هادی استرآبادی	۱۹۳	هندو شاه جهان آبادی
۱۸۷	هادی ابرقوهی	۱۹۳	هوشی شیرازی
۱۸۸	هاشم ابرقوهی	حرف الیا:	
۱۸۸	هاشمی تفرشی	۱۹۳	یارک قزوینی
۱۸۸	هاشمی کرمانی	۱۹۳	یاس آروی
۱۸۹	هجری انجدانی	۱۹۴	یحیی اوزبک
۱۸۹	هجری تفرشی	۱۹۴	یحیی (اسماعیل)
۱۸۹	هجری (میرزا محمد شریف)	۱۹۴	زدانی
۱۸۹	هدایت الله مشرف طهرانی	۱۹۵	ینما جنانی
۱۹۰	هدایت نائی	۱۹۵	یقینی لاهیجی
۱۹۰	هراتی	۱۹۶	یکتا (محمد شرف)
۱۹۰	هلال قزوینی	۱۹۶	یمین ترکستانی
۱۹۱	هلالی شیرازی	۱۹۶	یوسف خوانساری
۱۹۱	هما	۱۹۶	یوسف بیگ شاملو
۱۹۱	همام تبریزی	۱۹۶	یوسف جرجانی
۱۹۱	همایی	۱۹۷	یوسف خواجه
۱۹۲	همت اردبیلی	۱۹۷	یوسف درویش لاری

۱۹۷ یوسف لاهیجانی

۱۹۷ یوسف قزوینی

۱۹۸ یوسفی جربادقانی

۱۹۸ یونس میر

۱۹۸ یوسف محمد خان

۱۹۹ یوسف کابلی

۱۹۹ یوسف لکهنوی (گویامه)

۲۰۷ - ۲۲۸ خاتمه نگارستان سخن

۲۲۸ - ۲۵۰ ذیل خاتمه نگارستان سخن

www.ketab.ir

از مطاوی تذکره حاضر و برخی منابع دیگر آگاهی‌های سودمندی در احوال مؤلف به دست می‌آید؛ ابوالخیر سید نورالحسن فرزند نواب امیرالملک سید محمد صدیق حسن خان نائب السلطنه ملک بهوپال است. پدر او که مؤلف تذکره شمع انجمن است، خود فرزند سید اولاد حسن قنوجی بخاری است و شخص یاد شده فرزند نواب سید اولاد علی خان بهادر انور جنگ است (نک: ص ۱۷۰). نورالحسن بنا بر گفته خود بامداد بیست و یکم رجب سال ۱۲۷۸ ق در بهوپال زاده شد (ص ۱۷۱ و نیز نک سلیم بهوپالی، ۱۳۹۰، ج ۲: ۷۳۰). از سوی پدر سید حسینی است و از سوی مادر شیخ صدیقی (ص ۱۷۱). والدین نورالحسن با این جلالت قدر از همان ابتدا در تعلیم و تربیت فرزند کوشیدند؛ او ابتدا به فراگرفتن قرآن مجید پرداخت و پس از آن در برخی کتاب‌های متداول فارسی تبحر یافت؛ «اول به تعلیم کلام، بعد و ثانی به تدریس کتب متداوله فارسی پرداختند» (همان‌جا). سپس او را به تحصیل مراحل بالاتر برانگیختند و وی را «این سخنر به فراگیری صرف و نحو و منطق دست یازید» چون سواد حرف-شناسی به هم رسید باعث بر تحصیل موم عایه از صرف و نحو و منطق و جز آن شدند» (همان‌جا). مؤلف از استادان و برخی کتاب‌هایی که در محضر آنان خواند، چنین یاد کرده است: «اوایل کتب به خدمت مولوی محمد ایوب صاحب مفتی حال بهوپال خواند و الفیه و معانی با خدمت مولوی انور علی صاحب لکهنوی محشی کتب درسیه مطبوعه این زمان و مدرّس اعلاّی حال مدرّس سلیمانیّه این دارالاقبال اکتساب نمود و الحال زانوای ادب به خدمت جناب مولوی الهی بخش صاحب مصنف تحفه شاخین ته کرده به تحصیل بقیه فنون درسیه می‌پردازد و سبق بعض مشکوة شریف در علم حدیث از جناب قاضی شیخ حسن بن محسن یمنی گرفته (نک: همان‌جا). او با وجود حوادث سن در شعر عربی نیز دستی داشته و آن را از پدرش فرا گرفته و در فارسی و اردو نیز از حافظ خان محمد خان شاعر معروف آن دیار و از شاگردان غالب دهلوی تعلیم گرفته است» (همان‌جا). در رمضان سال ۱۲۸۹ ق به بمبئی، بروده، بهرانچ و احمدآباد گجرات سفر کرده و به دیدار مشایخ این شهرها رفته است. در سال ۱۲۹۲ ق به کلکته رفته و در مجلس شاهزاده آف ویلز ولیعهد ملکه انگلستان حضور داشته و باغ‌ها و محله‌های قدیم و جدید شهر را گشته است و در بازگشت از شهرهای بنارس، کانپور، اله‌آباد، جلیپور گذر کرده است (ص ۱۷۱). با وجود اینکه شعر و شاعری را فروتر و به مراحل دور از مقام خانوادگی و سیره آبا و اجدادی خود دانسته، اما در اردو و فارسی شعر گفته است. تخلص او در اردو کلیم و در فارسی نور است؛ «اگرچه از شعر و شاعری که دون شیوه ذاتی و آبایی اوست، به مراحل دور است؛ لیکن تفنّناً گاهی ماهی در ریخته حرف

موزونی می‌زند و کلیم تخلّص می‌کند و در فارسی متخلّص به نور است» (ص ۱۷۲). مؤلف در متن حاضر ذیل شرح احوال خویش ۱۹ بیت از اشعار فارسی خود نقل کرده است (نک: همان‌جا). او در چهارده سالگی به فکر تألیف تذکرة نگارستان سخن افتاده است و چندی بعد در سال ۱۲۹۵ق تذکرة طور کلیم را در شرح احوال و آثار شعرای اردو زبان نگاشته است (نورالحسن، ۱۲۹۸: ۲ و ۳). از او آثار دیگری نیز بر جای مانده است. جز تذکرة طور کلیم که ذکر آن رفت و نگارستان سخن که در باب آن سخن خواهیم گفت، آثار دیگری از نورالحسن باقی مانده است که عبارتند از:

۱- شرح بر مرقعات مولوی فصل امام خیرآبادی.

۲- عرف الجادی من الهادی به زبان فارسی در فقه حنفی که به سال ۱۲۹۶ق در بهوپال منتشر شده است.

۳- النهج المقبول من شرایع الرسول در فقه حنفی که در ۱۲۹۶ق منتشر شده است.

همچنین آثاری به زبان عربی از او به جای مانده است (نقوی، ۱۳۴۳: ۶۰۳).

نگارستان سخن

نگارستان سخن مهم‌ترین اثر نورالحسن در حوزه ادبیات فارسی، مشتمل است بر شرح احوال و نمونه آثار ۶۵۱ شاعر پارسی‌گوی ایران و هند. این تذکرة در حقیقت تکمله‌ای است بر تذکرة شمع انجمن تألیف سید محمد صدیق‌خان پدر مؤلف. هنگامی که طبع تذکرة شمع انجمن در مراحل پایانی بوده است، شرح احوال و نمونه اشعار برخی از شاعران به منظور درج در آن واصل می‌شود و نورالحسن به ترتیب، تدوین احوال و آثار این شاعران می‌پردازد اما چون درمی‌یابد برخی اشعار نامناسب است و زمان کافی نیز برای حک و اصلاح مطالب در دست نیست، از الحاق آن به شمع انجمن درمی‌گذرد و سرگذشت و نمونه شعر تعدادی از دیگر شاعران تاریخ ادب فارسی را به آن می‌افزاید و از این رهگذر نگارستان سخن پدید می‌آید. در حین طبع این تذکرة جمعی از شعراء معاصرین از دهاکه و بنگاله و جز آن نتایج افکار خود به امید درج تذکرة به وساطت حق‌آگاه فضیلت دستگاه، جناب مولوی محمد شاه صاحب متوطن نگرینه نزیل کلکته متوسل واجد علی‌شاه اود سلّمه الصّمَد به خدمت جناب والد ماجد خصّهم الله بالعزّ و الجدة فرستادند. اتفاقاً تذکرة مذکور غازه ختم بر رو مالیده بود و نقاب انجام بر عارض گلفام انتها فرو هشته، لاجرم جمعی از احباب به وجه آنکه تا این اشعار آبدار و یادگار

شعرای نامدار تاراج حوادث روزگار نگردد، مستدعی الحاقش در آخر کتاب و خاتمه ابواب شدند. ناچار همت قاصر به ترتیب این جواهر گماشتم و همه را به میزان نظر سنجیدم. دیدم که جمعی قلیل بیش نیست و حروف بسیار از هجا خارج از آهنگ ضبط است. پس به غرض تکمیل ترتیب و اکمال تهذیب، پاره‌ای را از اشعار شعرای پیشین پیوند این نهال دلنشین کردم» (ص ۱). بی تردید بخش اعظم یکصد تن از شاعرانی چون آزاد جهانگیرنگری، امداد خیرآبادی، امیر لکهنوی و نظایر آن که نام و شرح حال آنها در این تذکره آمده و در دیگر تذکره‌های معروف تاریخ ادبیات فارسی نام و نشانی از آنها در دست نیست - بنگرید خیام‌پور، ۱۳۶۸، ج ۱: ۸۹، ۹۳ - همان شاعران محلی هستند که از «دهاکه و بنگاله و جز آن» شرح حال و نمونه شعر خود را برای درج در تذکره شمع انجمن فرستاده بوده‌اند.

ساختار کلی نگارستان سخن شامل مقدمه‌ای کوتاه، شرح احوال شاعران و خاتمه اثر است. مؤلف پس از مقدمه شرح احوال و نمونه اشعار شاعران را ذکر کرده است. این بخش با آزاد جهانگیرنگری آغاز و به یوسف گوپاموی ختم می‌شود. در بخش خاتمه نیز مؤلف به اشاره به منابع کار خود، قصاید و اشعار بسیاری از دیگران را به مناسبت اتمام نگارستان سخن جمع آورده است. از آنجا که نگارستان سخن تکمله تذکره شمع انجمن است، اصولاً مؤلف نباید احوال و نمونه اشعار شاعرانی را که در آن تذکره طرح شده‌اند ذکر می‌کرد. با این حال او از این امر عدول کرده و شرح احوال کسانی چون شاه جهان بیگم، نواب سید محمد صدیق، یوسف گوپاموی را که شرح احوالشان در شمع انجمن آمده (نک: بهادر، ۱۳۶۷: ۳۵۳ - ۳۵۶، ۷۳۶ - ۷۴۷، ۸۲۶ - ۸۳۰)، در تذکره خود آورده است. در مواردی نیز سهو و غفلت باعث این امر شده است. به عنوان نمونه شرح حال اسیر رازی، حشمتی و شرقی قزوینی در شمع انجمن ذیل اسیری، حشمتی و شرقی طرح شده‌اند (بهادر، ۱۳۸۶: ۸۳، ۲۱۴، ۳۶۳)، اما مؤلف باز به آنها پرداخته است.

مؤلف در این اثر دچار اشتباهاتی نیز شده است. این اشتباهات را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد؛ نخست اینکه در ۸ مورد شرح احوال شاعران را در جای‌های مختلف و ذیل عناوین متفاوت ذکر کرده است؛ به عنوان نمونه شرح حال عبدالوهاب معموری را در سه جا ذیل عبدالوهاب، عتابی و عنایتی آورده است و به همین نحو احوال فضولی را ذیل فضولی بغدادی و فضولی نجفی. دیگر اینکه در ۱۲ مورد اسامی شاعران را به اشتباه ذکر کرده است؛ به عنوان مثال ضیاءالدین محمد جابری را صابری، عبدالواسع جیلی را جیلی و هجری اندجانی را اندجانی ضبط کرده است که البته در چنین مواردی احتمال بروز خطای در کتابت دور نیست و در نهایت در ۵

مورد هم اشعاری را به خطا به کسی دیگر نسبت داده است؛ مثلاً سومین شاعری که برای عتابی آورده از آن میرزا جان یا جانی عزتی است (نک: اوحدی بلیانی، ج ۵، ص ۲۹۴۳ و واله، ج ۱، ص ۹۵۸) و بیت دوم شاعری هم که برای میرزا محمد رفیع ذکر کرده، سروده میرزا محمدرضا قمشه‌ای است (نک: خوشگو، ج ۲، ص ۶۵۸؛ واله، ج ۱، ص ۵۹۱). رباعی دوم نیز که در ذیل نام کیفی آمده، متعلق به کامی سبزواری است (نک: اوحدی بلیانی، ج ۶، ص ۳۵۹۵؛ واله، ج ۲، ص ۱۲۹۵). مؤلف کتاب تذکره نویسی فارسی در هند و پاکستان، بی توجه به این نکته که نگارستان سخن ذیلی بر شمع انجمن است و مؤلف آن نباید به شاعران مذکور در شمع انجمن بیردازد، آن را به سبب عدم ذکر احوال شاعران بنام چون سعدی و حافظ ملامت کرده است در حالی که ذکر امثال این شاعران معروف در تذکره نخست آمده است (نک: نقوی، ص ۶۰۵).

بزرگترین نقص این تذکره - غالب تذکره‌های نظیر آن در مجامله و سجع‌پردازی است. رعایت تناسبات لفظی و معنوی سبب شده مؤلف تا حد زیادی از ارائه اطلاعات و آگاهی‌های سودمند در باب زندگی، شعر و اندیشه شاعران که هدف نهایی چنین کتاب‌هایی است بازماند؛ چنانکه شیفتگی وی به جادوی مجاورت باعث شده که ذکر احوال برخی از شاعران چنین نگاشته شود: «در درویش، صدایش نمک‌پاش دل‌های ریش است»؛ «مالک، دیلمی است و مالک ملک ناظمی»؛ «همای، همی او - به محتایی است». در مواردی هم که شرح احوال مفصل ذکر گردیده به نثر فنی و مصنوع روی آورده است و همین انشای فنی کتاب باعث شده است تا برخی در انتساب آن به مؤلف ۱۴ ساله تردید کنند و آن را زاده طبع یکی از ملازمان خوش خدمت خاندان اشرافی نورالحسن بدانند (نک: گلچین معانی، ج ۲، ص ۴۰۲؛ نقوی، ص ۶۰۶). جنبه نقادی در این اثر، آن‌جا که مؤلف، شاعر یا شعری را نقد می‌کند غالباً مجامله‌آمیز است و بیشتر جنبه ذوقی دارد مطالبی که در مورد غالب تذکره‌ها مصداق پیدا می‌کند (نک: زرین کوب، ج ۱، ص ۲۶۷).

نوالحسن پس از اتمام شرح احوال شاعران، منابع درازآهنگ خویش را در تألیف نگارستان سخن برشمرده است از لب‌الباب عوفی و تذکره‌الشعراى دولت‌شاه سمرقندی و خلاصه‌الاشعار تقی‌الدین کاشی و هفت اقلیم تا منابع روزگار خویش؛ «در حین نگارش این نامه دلگشا و صحیفه غم‌زدا و تذکره شمع انجمن عز و اعتلای تذکره‌های متعدد پیش نظر و نصب‌العین بود مثل لب‌الباب محمد عوفی که بسیار مستعدانه نوشته و احوال شعرا از اوائل مائه رابعة تا منتهای زمان خود که اوائل مائه تاسعه است حسب‌القدره استیعاب نموده جمیع تذکره - نویسان متأخر در تحریر احوال شعراى متقدم عیال اویند و تذکره سامی دولت‌شاه که از عهد سام میرزا صفوی تا

حدود سنه سبع و خمسين و تسعمائه به قلم آورده و خلاصه الاشعار تذکره مير تقی کاشی که تاریخ تمامش سنه ۹۹۳ است و هفت اقلیم میرزا احمد رازی که سال تألیفش سنه اثنین و ألف است و خاتمہ منتخب التواریخ تألیف علامه عصر، فهامه دهر مورخ زمانه حق پرست یگانه شیخ عبدالقادر بدایونی که تا اوایل سنه اربع و ألف شعرای عهد اکبری را به اسلوب شایسته و ایجاز بایسته تلخیص نموده و مجمع الفضلاء، تألیف ملابقای که از زمان ظهور شریعت شعر تا عصر اکبر پادشاه شعرای زمانه را مهمان کاشانه خود ساخته و تذکره میرزا طاهر نصیرآبادی که سال تألیفش سنه ثلث و ثمانین و ألف است و مرآه الخیال تألیف شیرخان که در سنه ۱۱۰۲ به تألیفش پرداخته و در کلکته مطبوع گشته و کلمات الشعراء، تألیف سرخوش که همین اسم تاریخ شروع کتاب است و اختتامش در عشره ثانی بعد مائه و ألف صورت گرفته و همیشه بهار تألیف خلاص شاهجهان آبادی که به تکرار نام سال تألیفش در سنه ۱۲۳۳ حاصل می شود و حیات الشعراء تألیف محمد علی خان متین کشمیری که شعرای عهد بهادر شاه را تا زمان محمد شاه تحریر نموده، سفینه بی خبر تألیف میر عظمه الله بلگرامی (رح) که در حدود ۱۱۴۱ شکل تألیف پذیرفته و ریاض الشعراء تألیف عاقلی خان واله داغستانی که در ۱۱۶۱ به تألیفش پرداخته و مجمع النفایس سراج الدین علی خان آرزو که در سنه ۱۱۰۹ به اتمامش رسانیده و مأخذش در تحریر احوال سلف بیشتر تذکره میرزا طاهر نصیرآبادی و عرفات تذکره تقریر اوستی اصفهانی است و تذکره شیخ محمد علی حزین بنارسی مشتمل بر احوال معاصرین که در سنه ۱۱۶۵ نوشته داد غایت سنجیدگی و اتقان داده و پیرایه حسن اختصارش پوشانیده و بی نظیر تألیف میر عبدالوهاب دولت آبادی که در سنه ۱۱۶۶ لباس مشکین تحریرش بر کرده و همین اسم تاریخ تألیف اوست و مردم دیده تألیف شاه عبدالعزیز حاکم لاهوری که در سنه ۱۱۷۵ در اورنگ آباد رنگ تألیفش ریخته و شعرایی که ایشان را دیده بود فراهم ساخته و این اسم بخشیده میر آزاد بلگرامی است و ید بیضا تألیف امام سخن طرازان و علامه تذکره نگاران میر غلام علی آزاد، سید نوح بلگرامی، تألیفش در سیوستان ملک سند اتفاق افتاده و در سنه ۱۱۴۸ تهذیبش صورت بسته و سرو آزاد تألیف میر آزاد بلگرامی (رح) ... و خزانه عامره که در سنه ۱۱۷۶ رنگ تصنیفش بر صفحه قرطاس ریخته و مخصوص به ذکر شعرای جایزه ستان و ابیات قصاید ایشان ساخته و در این نزدیکی از قالب طبع برآمده سهل الحصول گردیده و آشکده آذر لطف علی اصفهانی که در سنه ۱۲۷۷ به بندر ممبئی مطبوع گشته و نتایج الافکار قدرت الله گویاموی که در مدراس موفق به جمع آن در سنه ۱۲۵۶ هجری گشته و نشتر غم و نفایس مأثر و صبح صادق و تذکره ناظم تبریزی و تذکره ملّا قاطعی و بهارستان عبدالرزاق و گل رعنا و شام غریبان شفیق اورنگ آبادی شاگرد میر آزاد

(رح) و بیاض دستخط خاص میر آزاد بلگرامی (رح) و قند پارسی نساخ و گلستان مسرت که پیشتر به مطبع نظامی طبع شده و دیگر مجامیع شاذه و فاذه که تعدادش درازی می‌خواهد» (صص ۲۰۵ و ۲۰۶).

نگارستان سخن از جمله منابع نگارش تذکرةهایی چون صبح گلشن، روز روشن، تذکرة سخنوران یزد و تذکرة شعرای خوانسار بوده است (نک: سلیم بهوپالی، ج ۱، ص ۴۹، ۶۵-۶۶؛ صبا، ص ۵؛ نقوی، ص ۷۰۳؛ گلچین معانی، ج ۱، ص ۲۸۲، ۶۴۰-۶۴۱، ۷۵۶-۷۵۷). نگارستان سخن در سال ۱۲۹۲ق/۱۸۷۵م تألیف و به سال ۱۲۹۳ق/۱۸۷۶م در شهر بهوپال با کتابت منشی احمد حسین صفی‌پوری و به اهتمام مولوی محمد عبدالمجیدخان و تصحیح سید ذوالفقار احمد به چاپ سنگی رسیده است. تصحیح حاضر از روی همین چاپ سنگی صورت پذیرفته است. تمام تلاش ما بر این بوده که متن بدون کم و کاست و در نهایت درستی تصحیح و عرضه شود. به منظور استفاده تقان فهرست‌هایی شامل فهرست اعلام اشخاص، فهرست کتاب‌ها و فهرست جای‌ها تدوین شده است.

والحمد لله اولاً و آخراً، مرداد ماه ۱۳۹۴

رحمان ذبیحی

رحیم هادی انداد جدید

بسم الله الرحمن الرحيم

بسملة مصحف ایمان و فاتحه قرآن ایقان حمد متکلمی است که گوهر غلطان سخن را به حکمت بالغه خود به رشته نظم دل آویز کشیده و احجار الفاظ متثور را در میزان کده طبع شعراء سحرانگیز لنت شمع بخشیده و مطلع دیوان اسلام و مقطع غزل سبیل السلام نعت بلیغی است که ذات گرامیش جزو اعظم نسخه نبوت و پیکر سامیش خاتمه رساله رسالت است و بیت القصیده چکامه مرحمت و حسن تخلص چامه مکرمت منقبت عصابه آل و جماعه اصحاب با کمال است که شاه بیت دیوان دین و رکن رکن قصر شرع مبین اند صلی الله علیه و علی آله و صحبه و سلم. سپس عرض می دارد کهنه فروش دکان پس کوچه سخن و تازه فروش بر متاع بازار زده کاروان این فن سرکن برکن نودا حسن ابن مؤلف تذکره شمع انجمن که در حین طبع این تذکره جمعی از شعراء معاصرین از دهاکه و بنگانه و جز آن نتایج افکار خود به امید درج تذکره به وساطت حق آگاه فضیلت دستگاه، جناب مولوی محمد شاه صاحب متون نگینه نزیل کلکته متوسل واجد علی شاه اود سلمه الصمد به خدمت جناب والد ماجد خستهم الله بالعز و العز سادند. اتفاقاً تذکره مذکور غازه ختم بر رو مالیده بود و نقاب انجام بر عارض گلفام انتها فرو هشته، لاجرم جمعی از اصحاب به وجه آنکه تا این اشعار آبدار و یادگار شعرای نامدار تاراج حوادث روزگار نگرده، مستدعی الحاقش در آخر کتاب و خاتمه ابواب شدند. ناچار همت قاصر به ترتیب این جواهر گماشتم و همه را به میزان نظر سنجیدم. دیدم که جمعی قلیل بیش نیست و حروف بسیار از هجا خارج از آهنگ ضبط است. پس به غرض تکمیل ترتیب و اکمال عایده، پاره ای را از اشعار شعرای پیشین پیوند این نهال دلنشین کردم

هر که سخن را به سخن ضم کند قطره ای از خون حگر کم کند

منظور نظر در این ضمیمه انور که لمعه شمع انجمن و به اسم سامی نگارستان سخن معنون است، ایجاز و انتخاب است. لهذا خامه عنبرین شمامه را از تکلف عبارات و تصلف استعارات معاف داشتم و به ایراد اشعار معدوده و افکار ستوده شعرا غیر مکرر اکفا نمودم و قیسی از روشن طبعان متقدمین و پرتوی از آتش نفسان متأخرین دریوزه کردم و لمعه ای چند از تجلی گاه سخن به دست آوردم و به غرض ضیافت طبع احبه و اتحاف بزم اعزه این کلمات بینات را بر بیاض صفحه چون خطوط شعاعی مهر بر سپیده صبح نگاشتم و گوهری را که

در آبداری او فتوری به نظر آمد از رشته شمار انداختم و به دستاویز «ما نَسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلَهَا» جواهر زواهر نعم البدل اضافه کردم

رنگینی حسن سخن هر لحظه افزون می شود هر چند آید در نوا این نغمه موزون می شود

چشم از نظارگیان جلوه این چمن و تماشاییان بهار گلشن سخن آن است که اگر گلی خوشبو از این گلستان هم طرح مینو بو کنند در محراب اجابت به دعای خیر برای این پرآرزو دست همت روبرو کنند. والله المستعان.

حرف الالف

آزاد

تخلص سید محمود ابن سید اسدالله حاکم خلف سید علی مهدی خان بهادر از رؤسای شهر جهانگیر نگردها که در گلگشت چمن عمر سی سالگی آرامان هست و شباب موزونی طبعش در عنفوان استفاده سخن سرایی از حافظ اکرام احمد ضیغم رامپوری و عا احمد علی احمد جهانگیرنگری نموده، گوی سبقت از اتراب ربوده. متهی افکار مثنوی ذوبحرین بر قوت طبع ذی ناز دال و قصاید غرآ جودت ذهن نقادش را گواه کمال. از کلام آزادانه اوست:

چون نیست رنگ مشتاقان نمی خیزد صدا
چشمه خون ز دل دیده روان است که بود
زین سبب جای شرر در دل سنگ است اینجا
برگ هر سبزه نوخیز خدنگ است اینجا
روی خور در نظرم تیره تر از موی تو بود
بانی طرز جفا نرگس جادوی تو بود
مگر از خاک نشینان سر کوی تو بود
چراغ تربتم از سوز دل ها روشن است امشب

از شکست شیشه دل های حیرت آشنا
خلیش نشتر غم در رگ جان است که بود
قسمت اهل فروغ است به سختی بودن
رنگ آرام به گلشن کده دنیا نیست
دی که روزم سیه از حسرت گیسوی تو بود
پیش از آن کز اثر سرمه شود عشوه فروش
با گلستان جنان، خاطر آزاد نساخت
هجوم دردمندان باز بر خاک من است امشب